

Liidu õigusega on vastuolus Poolas kehtiv kord, mis võimaldab justiitsministril lähetada kohtunikke kõrgema astme kriminaalkohtutesse, kusjuures justiitsminister, kes on ühtlasi peaprokurör, võib selle lähetuse mis tahes ajal ja põhjendusi esitamata lõpetada

Kohtunike sõltumatuse nõue eeldab nimelt, et sellist lähetamist reguleerivad eeskirjad pakuvad vajalikke tagatisi, selleks et vältida mis tahes ohtu, et seda kasutatakse eelkõige karistusõiguse valdkonnas kohtulahendite sisu poliitilise kontrolli vahendina

Sąd Okręgowy w Warszawie'i (Varssavi regionaalne kohus, Poola) on seitsme tema menetluses oleva kriminaalasia läbivaatamise raames tekkinud kahtlus, kas neid kohtuasju lahendavate kohtukoosseisude moodustamine on liidu õigusega kooskõlas, arvestades asjaolu, et nendes kohtukoosseisudes kuulub üldkohtute korralduse seaduse¹ alusel justiitsministri otsusega lähetatud kohtunik.

Selle kohtu sõnul võimaldavad kohtunike lähetamist käsitlevad Poola eeskirjad justiitsministril lähetada kohtuniku kõrgema astme kriminaalkohtusse kriteeriumide alusel, mis ei ole ametlikult teada, ning lähetamisotsust ei saa kohtulikult kontrollida. Lisaks võib justiitsminister lähetuse mis tahes ajal lõpetada, ilma et sellise lõpetamise suhtes kehtiks seaduses ette kindlaks määratud kriteeriumid ning ilma et seda tuleks põhjendada.

Niisuguses kontekstis otsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus küsida Euroopa Kohtult, kas eespool osutatud eeskirjad on kooskõlas ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga² ning kas need eeskirjad rikuvad kriminaalmenetluste suhtes kohaldatavat süütuse presumptsiooni, mis tuleneb muu hulgas direktiivist 2016/343³.

Euroopa Kohus otsustas suurkojas tehtud otsuses, et ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga lähtuvalt ELL artiklist 2 ning direktiiviga 2016/343⁴ on vastuolus riigisisese õigusnormid, mille kohaselt võib liikmesriigi justiitsminister avalikustamata kriteeriumide alusel esiteks lähetada kohtuniku tähtajaliselt või tähtajatult kõrgema astme kriminaalkohtutesse ning teiseks selle lähetuse põhjendamata otsusega mis tahes ajal lõpetada, olenemata sellest, kas lähetus on tähtajaline või tähtajatu.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt tõdes Euroopa Kohus, et Poola üldkohtud, sealhulgas Sąd Okręgowy Warszawa (Varssavi regionaalne kohus) kuuluvad Poola õiguskaitsevahendite süsteemi „liidu õigusega hõlmatud valdkondades“ ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu mõttes. Selleks et niisugustel kohtutel oleks võimalik tagada selles sättes nõutud tõhusat kohtulikku kaitset, on esmatähtis säilitada nende kohtute sõltumatus. Sõltumatuse nõude järgimine eeldab muu hulgas, et kohtunike

¹ 27. juuli 2001. aasta üldkohtute korralduse seadus (ustawa Prawo o ustroju sądów powszechnych) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis (Dz. U. 2019, jrk nr 52).

² Selle sätte kohaselt „näevad [liikmesriigid] ette tulemusliku õiguskaitse tagamiseks vajaliku kaebeõiguse liidu õigusega hõlmatud valdkondades“.

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul (ELT 2016, L 65, lk 1).

⁴ Direktiivi 2016/343 artikli 6 lõiked 1 ja 2.

lähetamist reguleerivad eeskirjad pakuvad vajalikke tagatise, selleks et vältida mis tahes ohtu, et kohtunike lähetamist kasutatakse kohtulahendite sisu poliitilise kontrolli vahendina.

Seoses sellega toonitas Euroopa Kohus, et kuigi see, et justiitsminister võib kohtunikke lähetada üksnes nende nõusolekul, kujutab endast olulist menetluslikku tagatist, on siiski rida asjaolusid, mis eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates annavad justiitsministrile võimaluse neid kohtunikke mõjutada, mistõttu võib tekkida kahtlusi nende sõltumatuses. Neid erinevaid asjaolusid analüüsid märkis Euroopa Kohus esmalt, et selleks et vältida omavoli ja manipuleerimisohtu, peab kohtuniku lähetust puudutav otsus ja otsus lähetuse lõpetamise kohta olema tehtud enne teada olevate kriteeriumide alusel ja olema nõuetekohaselt põhjendatud. Pealegi, kuna kohtuniku lähetuse nõusolekuta lõpetamine võib kohtuniku jaoks kaasa tuua distsiplinaar karistusega analoogsed tagajärjed, peab nimetatud meedet olema võimalik kohtus vaidlustada menetluses, milles on täielikult tagatud kaitseõigused. Lisaks tõdes Euroopa Kohus, et kuna justiitsminister täidab ka peaprokuröri ülesandeid, on justiitsministril konkreetses kriminaalasjas võim nii üldprokuröri kui ka lähetatud kohtunike üle, mis võib tekitada õigussubjektides põhjendatud kahtlusi lähetatud kohtunike erapooletuses. Viimaseks märkis Euroopa Kohus, et põhikohtuasju lahendamiseks lähetatud kohtunikud täidavad samal ajal jätkuvalt üldkohtute kohtuniku distsiplinaar ametniku asetäitja ülesandeid, kusjuures distsiplinaar ametnik on organ, kelle ülesanne on korraldada distsiplinaar menetlusi, mida võidakse kohtunike suhtes algatada. Ent asjaolu, et üks ja sama isik täidab mõlemaid ülesandeid olukorras, kus üldkohtute distsiplinaar ametniku asetäitjad nimetab ametisse samuti justiitsminister, võib anda õigussubjektidele alust põhjendatud kahtluseks, kas teised kohtukoosseisu liikmed on väljaspool väliste tegurite haardeulatust.

Need erinevad asjaolud koos vaadelduna võivad – sellele peab lõpphinnangu andma eelotsusetaotlused esitanud kohus – viia järeldusele, et justiitsministril on kriteeriumide alusel, mis ei ole teada, pädevus lähetada kohtunikke kõrgema astme kohtutesse ning pädevus nende lähetuse põhjendusi esitamata lõpetada, mille tagajärjel puuduvad neil kohtunikel lähetuse ajal tagatiseid ja sõltumatus, mis peavad kohtunikel õigusriigis tavaliselt olema. Sellist pädevust ei saa pidada sõltumatus nõude järgimise kohustusega kooskõlas olevaks.

Pealegi eeldab kriminaalmenetluste suhtes kohaldatav süütuse presumptsioon – mille järgimise tagamine on direktiivi 2016/343 eesmärk⁵ –, et kohtunik on erapooletu ja eelarvamustevaba, kui ta hindab süüdistatava kriminaalvastutust. Kohtute sõltumatus ja erapooletus on seega süütuse presumptsiooni tagamise põhitingimused. Konkreetsel juhul ilmneb aga, et eespool kirjeldatud asjaoludel võib kohtunike sõltumatus ja erapooletus ning seega süütuse presumptsioon olla ohus.

MÄRKUS: Eelotsusetaotlus võimaldab liikmesriikide kohtutel taotleda kohtuvaidluste lahendamisel Euroopa Kohtult liidu õiguse tõlgendamist või liidu õigusakti kehtivuse üle otsustamist. Euroopa Kohus ei lahenda riigisisest kohtuvaidlust. Kohtuasja lahendamine kooskõlas Euroopa Kohtu otsusega on liikmesriigi kohtu ülesanne.

Ajakirjandusele mõeldud mitteametlik dokument, mis ei ole Euroopa Kohtule siduv.

Otsuse [terviktekst](#) on CURIA veebileheküljel alates selle kuulutamise päevast.

Täiendavat teavet annab Gitte Stadler, ☎ (+352) 4303 3127

Kohtuotsuse kuulutamise pildid on kättesaadavad agentuuri [Europe by Satellite](#) kaudu ☎ (+32) 2 2964106

⁵ Vt direktiivi 2016/343 põhjendus 22 ja artikkel 6.